

Jovana Rupar
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu
jovana.rupar@gmail.com

doi: 10.19090/zjik.2016.89-106
UDK broj: 811.163.41'373.75
Originalni naučni rad

ФИКСНИ БИНОМИ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ: ФОРМАЛНИ И САДРЖИНСКИ АСПЕКТИ

САЖЕТАК: Предмет истраживања у овом раду су формални и садржински аспекти фиксних бинома у енглеском и српском језику. Корпус коришћен у овој анализи је речнички и садржи 300 фиксних бинома из енглеског језика и 170 фиксних бинома из српског језика. У циљу провере степена сличности ове врсте фразема у два језика, у раду се испитују: (1) ритмичке и фонолошке карактеристике фиксних бинома, (2) најзаступљенији структурни обрасци и природа везног елемента, (3) степен садржинске идиоматизације фиксних бинома и (4) врста семантичке везе између његових чланова. Резултати истраживања показују да постоји висок степен сличности у погледу фонолошких, структурних и семантичких аспеката ове врсте фразема у два језика.

Кључне речи: фиксни бином, контрастивна анализа, енглески језик, српски језик.

1. УВОД

Предмет истраживања овог рада представљају фиксни биноми у енглеском и српском језику. Изабрани су за тему рада јер представљају занимљив и недовољно истражен фразеолошки материјал. Претходна истраживања у области контрастивне фразеологије (Živanović 2013; Milivojević 2011) не баве се анализом ове врсте фразема, стога се јавља потреба да се обави детаљна контрастивна анализа фиксних бинома са аспекта њихове форме и садржине пошто чине саставни део фразеолошког материјала у оба језика. Значајан допринос проучавању фиксних бинома у америчкој лингвистици дао је Малкиел (1959) у чланку „Studies in Irreversible Binomials“, када је по први пут употребио термин *иреверзибилни бином* и извршио анализу таквих израза на више језичких нивоа. Претходни радови у којима предмет истраживања чине фиксни биноми пропитују њихов семантички статус у правним текстовима у енглеском језику (Дамова 2007; Корачык 2008;

Ћетковић 2015), као и факторе који утичу на редослед њихових чланова (Landsberg 1987; Birdsong 1995; Saeed 2010).

Након извршене анализе речничког корпуса,¹ коју чини 300 фиксних бинома у енглеском језику, дошло се до закључка да фиксни биноми у енглеском осликавају паралелну структуру на више језичких нивоа. На фонолошком нивоу долази до понављања почетног сугласника (алитерације) и слогова на крају речи (риме) у лексемама које улазе у њихов састав. На морфолошком нивоу уочава се да речи које улазе у њихов састав припадају истој врсти, док на семантичком нивоу речи које чине фиксни бином морају да буду у одређеној врсти значењске везе (синонимије, антонимије, комплементарности, партонимије/меронимије).

Отуда је циљ овог рада да се на основу претходно донетих закључака установи да ли су поменуте тенденције карактеристичне и за фиксне биноме у српском језику. Циљ ове анализе јесте да провери степен сличности између ова два језика у погледу паралелизма на фонолошком, морфолошком и семантичком нивоу као доминантног својства ове врсте фразема.

2. Фиксни бином

Малкиел (1959: 113) дефинише фиксне биноме као „низ две речи које припадају истој врсти речи, а које су на истом нивоу синтаксичке хијерархије, обично повезане неком врстом лексичке везе“. Густафсон (1975) узима у обзир и семантичку везу између чланова фиксног бинома и описује их као „низ две речи које припадају истој врсти речи које су синтаксички координисане и семантички повезане“. Прћић (2008: 126) сврстава фиксне биноме у безглаголске фразне лексеме „код којих су две семантичке јединице повезане једном функцијском (обично, али не увек, везником)“.

Не постоји јединствен термин за ову врсту фразеолошких јединица. Поред термина *иреверзибилни бином* (Malkiel 1959), користе се и термини *спојене лексичке фразе* (енгл. *conjoined lexical phrases*) (Landsberg 1987), те *иреверзибилне упарене фразе* (енгл. *irreversible conjoined phrases*) (Birdsong 1995). У раду ћемо се користити термином *фиксни бином* (Prčić 2008).

¹ Анализа је спроведена у мастерском раду „Фиксни биноми у енглеском језику: формални и садржински аспекти“, одбрањеном на Филозофском факултету у Новом Саду 2. X 2012, под менторством проф. др Твртка Прћића.

Уколико фразеологизмом називамо „устаљену језичку јединицу која се састоји од две или више речи, која има јединствено значење и у којој се значење целине не може изводити из значења сваке речи понаособ“ (Dragićević 2007: 24), поставља се питање да ли би фиксне биноме требало сматрати врстом фразеологизама с обзиром на то да је одређени број фиксних бинома семантички композитиван, односно њихово значење је предвидиво. У овом раду заступаћемо становиште да фиксни биноми јесу врста фразеологизама из следећих разлога:

– вишечлани су изрази, односно састоје се од две независне лексичке јединице;

– у питању је чврста веза речи, устаљена дугом употребом (Dragićević 2009);

– у потпуности су формално идиоматизовани: у погледу лексичке структуре карактерише их немогућа заменљивост појединих лексема унутар целине другим лексемама сродног значења (Prčić 2008: 115) као и минимална подложност целине трансформацијама и модификацијама; минималну трансформацију допушта само глаголски тип фиксних бинома (глаголско време), док одређени именички и придевски фиксни биноми захтевају придевску допуну (*their elders and betters*);

– у погледу садржинске идиоматизације, фиксни биноми се крећу на скали од потпуно идиоматизованих, односно семантички непрозирних (нпр. фиксни бином *Jeckyll and Hide* означава добру и лошу страну људске личности) до семантички прозирних (нпр. *husband and wife*); семантички непрозирне фиксне биноме ћемо само због потпуне формалне идиоматизације сматрати врстом фразеологизама;

– формално, функцијски и садржински представљају компактну целину и чине посебну одредницу у речницима (уп. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* и *Фразеолошки речник српског језика*).

2.1. Формални аспекти фиксних бинома у енглеском језику

Фиксне биноме структурно чине две речи које припадају истој морфолошкој врсти и спојене су везним елементом, најчешће везником или предлогом. Анализом семантичке везе између чланова бинома, врсте речи и везног елемента Малкиел је уочио две правилности: (1) ако су чланови фиксног бинома исте речи, то су најчешће именице и придеви спојени

предлогом: *bit by bit, hand in hand, season by season, time after time*; (2) ако су чланови фиксног бинома синоними, антоними или међусобно комплементарни, то су најчешће именице и придеви спојени везником: *ebb and flow, fire and smoke, part and parcel*. Везник може да се састоји и од два елемента од којих један претходи фиксном биному, док други спаја његове чланове: *from hand to mouth, neither here nor there*. Проширеним биномима Малкиел (1959) назива оне фиксне бинове који у свом саставу садрже и одређени/неодређени члан или допуне у виду присвојних/показних придева: *the ifs and ends, the birds and the bees, every now and then, one's own flesh and blood*.

Фонетски фактори попут риме и алитерације су веома продуктивни у фиксним биномима, јачају их и служе као својеврсно мнемоничко средство (Damová 2008: 37). Поред примера стандардне риме у биномима *heckle and jeckle, rough and tough, town and gown*, алитерација, односно понављање почетних сугласника код чланова фиксног бинома, посебно је заступљена и ефикасна, а у германским језицима она је и доминантно фонетско средство (Malkiel 1959): *birds and bees, fair and foul, might and main, safe and sound, toss and turn*. Код појединих фиксних бинома уочава се тенденција понављања морфеме (граматичке или лексичке): *highways and byways, sooner or later, upwards and downwards*. У овом случају понављање крајње морфеме подудара се са појавом риме.

2.2. Садржински аспекти фиксних бинома у енглеском језику

Анализом значења фиксних бинома уочавају се две тенденције: (а) код садржински композитивних бинома (Prčić 1997) значење фиксног бинома у целини је прозирно, његов смисао је предвидив: *alive and kicking, bits and pieces, now and then, first and foremost, law and order*; (б) код садржински идиоматизованих фиксних бинома долази до метафоричког или метонимијског преноса значења (Prčić 2008: 123), па тако бином *leaps and bounds* означава убрзан напредак, *an arm and a leg* означава нешто врло драгоцено, *milk and honey* просперитет, изобиље.

Фиксни бином састоји се од две речи које су у одређеној врсти семантичке везе. Претходна истраживања на тему образаца семантичке везе међу члановима фиксног бинома (Malkiel 1959, Gustaffson 1975, Damová 2007) показују да су најзаступљенији односи између чланова фиксног бинома синонимија (*aches and pains, bits and pieces, ways and means, plain and simple*), антонимија (*back and forth, great and small, heads or tails, light and shade*),

комплементарност (*chop and change, cloak and dagger, rise and shine, wear and tear*) и партонимија/меронимија (*nickels and dime, bag and baggage, a year and a day*). Анализирајући лексичке односе између чланова фиксног бинома поједини аутори (Ernestová 2005, Корасцук 2008, Lehman 2005, Prčić 1997) примећују да фиксни биноми састављени од синонима чине таутолошко-плеонастичке конструкције чији је циљ да нагласе садржај поруке која се преноси (*lord and master, peace and quiet, shape and form, ways and means*). Они служе као стилско средство, њихова улога у тексту јесте да прецизирају значење, прошире га или учине мање нејасним.

3. Анализа корпуса

Речнички корпус коришћен у овом истраживању садржи 170 фиксних бинома из српског и 300 фиксних бинома из енглеског језика. За енглески језик консултовани су: *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English Vol. 2: Phrase, Clause and Sentence Idioms*, *The Penguin Dictionary of English Idioms* и *Collins Cobuild Dictionary of Idioms*. За српски језик грађа је екцерпирана из следећих фразеолошких речника: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* и *Фразеолошки речник српског језика*. Основни корпус допуњаван је грађом из енглеских онлајн речника: www.oxforddictionaries.com, www.dictionary.cambridge.org и двојезичних фразеолошких речника: *Englesko-srpski rečnik fraza i idioma* и *Englesko-srpski frazeoloski rečnik*. У састав корпуса унети су фиксни биноми који припадају општем језичком регистру, као и фиксни биноми чији су конституенти исте речи попут *on and on, hand in hand, from door to door*, односно *руком о руку, из часа у час, кап по кап*. Приликом састављања корпуса очигледан је несклад у броју фиксних бинома у два језика. Фиксни биноми у енглеском (300) бројнији су од фиксних бинома у српском (170), што води ка закључку да је енглески језик потенцијално богатији од српског у употреби фразема које имају структуру фиксних бинома. Међутим, не треба занемарити чињеницу да одређени број фиксних бинома у српском није унет у постојеће фразеолошке речнике (у *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* и *Фразеолошки речник српског језика*), попут: *и глас и стас, лук и вода, ни пет ни шест, ред и мир, ни себи ни своме, нит смрди нит мирише*.

Анализа формалних аспеката фиксних бинома у енглеском и српском обухватиће фонолошке и ритмичке карактеристике фиксних бинома у два

језика и анализу структуре фиксних бинома, односно врста речи које улазе у њихов састав. У оквиру анализе садржинских аспеката испитаће се степен садржинске идиоматизације фиксних бинома, као и врста семантичке везе између чланова фиксног бинома у енглеском и српском.

3.1. Фонолошки и ритмички аспекти

Алитерација, односно понављање истог сугласника или сугласничке групе на почетку једног или више наглашених слогова у низу речи, најзаступљенија је стилска фигура у фиксним биномима у енглеском језику: *black and blue, bread and butter, chalk and cheese, dribs and drabs, hem and haw*. Неретко се удружује са асонанцом, понављањем истог вокала унутар израза: *bag and baggage, cash and carry, kith and kin*. Иако поједини фиксни биноми у српском показују примере алитерације, овај фонетски фактор није изразито заступљен у биномима у српском: *бог и батина, ни вино ни вода, с коца и конопца, од повоја до покрова, прах и пепео*. Јавља се у свега 10% примера у корпусу, те стога не можемо говорити о алитерацији као типичном својству фиксних бинома у српском језику. С друге стране, анализом корпуса може се установити да је асонанца заступљенији фонетски фактор у фиксним биномима у српском, пошто се јавља у 25% примера у корпусу: *аговати и благовати, и ала и врана, без трага и гласа, босотиња и голотиња, главом и брадом, од врата до гњата*. Асонанцом се постиже боља музикалност израза, живописније и богатије се преноси значење бинома.

Рима, подударање гласова на крају речи, у фиксним биномима у енглеском најчешће је једносложна и заступљена код међусобно комплементарних бинома: *doom and gloom, flotsam and jetsam, huff and puff, meet and greet, wear and tear, wine and dine*. За разлику од алитерације, рима је веома продуктивна у фиксним биномима у српском. Један од разлога јесте и чињеница да српски језик припада групи флективних језика у којима се граматички односи изражавају променом граматичких морфема унутар речи, па се стога и флективне морфеме (-ом, -ао) подударају са римом. Док је рима у фиксним биномима у енглеском једносложна (*doom and gloom, high and dry, near and dear, wear and tear*), у српском је неретко и вишесложна: *аговати и благовати, босотиња и голотиња, цика и вика, с црњиша на гориша, трбухом за крухом, видом и невидом*.

Фонетске и ритмичке карактеристике фиксних бинома, пре свега алитерацију и риму, не би требало занемарити при формалној анализи јер,

поред тога што јачају везу између чланова бинома, њихова улога јесте првенствено да привуче пажњу читаоца/слушаоца, као и да учини израз лакшим за памћење.

3.2. Структурни аспекти

Анализом структуре фиксних бинома у два језика уочава се да је паралелна структура карактеристична за ову врсту фразема – чланови фиксног бинома припадају истој врсти речи, а најзаступљенији су именички, глаголски, придевски и прилошки фиксни биноми.

3.2.1. Именички тип фиксних бинома

У енглеском језику именице које улазе у састав фиксних бинома најчешће су спојене везницима *and* и *or*: *aches and pains, blood and guts, day or night, kith and kin, man and wife*. У корпусу који чине фиксни биноми у српском преовладавају они који припадају именичком типу фиксних бинома чији су чланови спојени везником *и*: *и бог и батина, дрво и каме, дан и ноћ, од крви и меса, мед и млеко*. У оба језика уочава се тенденција да уколико су чланови бинома исте речи, а посебно именице које означавају део тела, оне буду најчешће повезане предлогом.

Табела 1

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК
cheek to cheek	образ уз образ
face to face	лицем у лице
eye to eye	очи у очи
hand in hand	рука у руци
shoulder to shoulder	раме уз раме, прса у прса
from mouth to mouth	од уста до уста

Паралелизам на морфолошком нивоу потврђује и понављање исте морфеме унутар бинома. Тенденција понављања исте морфеме израженија је у српском језику пошто долази до понављања коренских (лексичких) морфема (*у срећи и несрећи, за вољу и невољу*), флективних суфикса (*зубима и ноктима, огњем и мачем, главом и брадом*), као и деривационих суфикса (*босотиња и голотиња, с црњиша на гориша*). У енглеским фиксним биномима долази до

спорадичног понављања коренских морфема и деривационих суфикса унутар бинома (*flotsam and jetsam, the highways and byways, toing and froing*).

Именице које улазе у састав фиксних бинома често су спојене сложеним везним елементом. У енглеском сложени везник се састоји од везника и предлога, при чему је најчешће први везни елемент предлог (*by, for, from*), док је други везник (*and, or*): *in fits and starts, by leaps and bounds, without rhyme or reason, from door to door, from hand to mouth*. У српском постоје два типа сложеног везног елемента: (1) онај који се састоји од предлога и везника: *без главе и репа, кроз сито и решето, без кучета и мачета, без трага и гласа*; (2) онај који настаје понављањем истог везника/предлога: *и ала и врана, с брда с дола, и глас и стас, ни вино ни вода*, при чему је други тип сложеног везног елемента учесталији.

3.2.2. Глаголски тип фиксних бинома

У глаголском типу фиксних бинома у енглеском речи су повезане везником *and* и *or*. Учестала је номинализација, односно употреба глаголских фиксних бинома у својству именице или придева чији су чланови најчешће спојени цртицом (*crash-and-burn, hit-and-miss, touch-and-go, do-or-die, give-or-take*). Сходно томе, код овог типа фиксних бинома не долази до модификације у структури везаној за глаголско време: *There has to be give-and-take on both sides./ Most drugs on the market have been found by hit-or-miss methods.* (www.oxford.dictionaries.com)

Незнатан број фиксних бинома у српском припада глаголском типу фиксних бинома. Спојени су саставним везницима *и* и *ни(ти)* и у речницима се јављају у облику инфинитива (*аговати и благовати, палити и жарити, ведрити и облачити*), радног глаголског придева (*ни орао ни копао, дошло на прошло*), или презента (*нит смрди нит мирише*).

3.2.3. Придевски и прилошки тип фиксних бинома

У придевском типу фиксних бинома у енглеском чланови бинома су најчешће повезани саставним везником *and*: *alive and well, black and white, fast and furious, loud and clear, pure and simple, safe and sound*. У придевском типу фиксних бинома у српском речи су повезане саставним везником, а неретко и сложеним везним елементом. Паралелна структура на морфолошком нивоу изражена је слагањем придева у роду и броју (*чисто и бистро, гладан и*

жедан, кратко и слатко, ни жив ни мртав) а долази и до понављања коренских морфема и деривационих суфикса унутар бинома: *сит и пресит, и звани и незвани*.

За разлику од прилошких фиксних бинома у српском, код прилошког типа фиксних бинома у енглеском чешће је уланчавање истих речи, чиме се наглашава садржај поруке, попут непрекидности, понављања (*again and again, over and over, on and on*), постепености (*little by little, more and more*), целовитости (*through and through, out and out*), коначности (*by and by*), неодређености (*so and so*). И у неколицини примера у српском језику присутна је оваква тенденција (*мад и мад, мало по мало, све више и више*). Највећи степен сличности између фиксних бинома у два језика по питању форме, значења и функције показује прилошки тип фиксних бинома: *far and wide – надалеко и нашироко, loud and clear – јасно и гласно, neither here nor there – ни ту ни тамо, once and for all – једном за свагда, purely and simply – просто и једноставно, short and sweet – кратко и слатко, slowly but surely – полако али сигурно*.

3.3. Садржинска идиоматизација

Иако би фиксне биноме као врсту фразема требало да карактерише висок степен садржинске идиоматизованости, анализа паралелних корпуса потврђује да код одређеног броја фиксних бинома у оба језика речи задржавају своје основно значење, односно не долази до метафоричког или метонимијског преноса значења. Приликом анализе значења фиксног бинома уочавају се две тенденције:

(а) значење фиксног бинома представља скуп значења његових чланова. Код садржински композитивних бинома (Prčić 2008) значење бинома у целини је прозирно, његов смисао је предвидив. Чланови садржински композитивних бинома најчешће су у односу синонимије или комплементарности: *alive and kicking, first and foremost, fun and games, now and again, law and order, pure and simple, scrimp and save, short and sweet/ брига и невоља, брука и срамота, зло и наопако, жив и здрав, јасно и гласно, цика и вика, чио и ведар*. Садржински композитивни фиксни биноми подлежу само формалној идиоматизацији (види т. 2). С обзиром да не задовољавају критеријум семантичке непрозирности прототипских фразема, устаљеност употребе и постојаност облика фактори су који одређују њихов статус.

(б) значење фиксног бинома је непрозирно. Ова врста фиксних бинома је садржински идиоматизована, метафоричким или метонимијским преносом значења (Prčić 2008). Примери из корпуса указују на потпуну идиоматизацију пошто до преноса значења долази код оба члана бинома. До метафоричког преноса значења долази када се уочи одређена сличност између два међусобно различита и неповезана ентитета, у погледу облика, позиције, намене, особине, понашања, итд. (Prčić 2008: 26): *an arm and a leg* (делови тела означавају нешто веома драгоцено), *apples and oranges* (две различите воћке се користе да означе две неупоредиво различите ствари), *bread and butter* (основне прехранбене намирнице користе се да означе извор прихода), *leaps and bounds* (скок означава убрзан напредак), *nickel and dime* (ситан новац означава неважне, небитне ствари) / *ведрити* и *облачити* (временске појаве користе се да означе доминацију), *go* и *bos* (недостатак одеће користи се да значи недостатак новца), *без кучета* и *мачета* (одсуство кућних љубимаца означава усамљеност), *огњем* и *мачем* (оружје се користи да значи безобзирност, округлост, силу), *палити* и *жарити* (појам ватре се користи да значи необуздану, самовољну владавину).

До метонимијског преноса значења долази када се врши пренос имена с једног појма на други, при чему су они у блиској просторној, временској, узрочно-последичној, партитивној или посесивној вези унутар истог дела стварности (Dragičević 2007: 167): *cloak and dagger* (огртач и бодеж који су носили шпијуни користи се да значи нешто мистериозно, интригантано), *flesh and blood* (крв и месо користе се да означе живо људско биће), *hand in glove* (рука у рукавици означава тесну везу) / *гаће* и *кошуље* (делови одеће се користе да означе слабо одевене и наоружане војнике), *главом* и *брадом* (делови лица се користе да означе особу), *кука* и *мотика* (алатке које користе сељаци употребљавају се да означе њих саме).

3.4. Семантичка веза између чланова фиксног бинома

Полазећи од става да фиксни бином не може да чини координисана комбинација било које две речи, већ да његови чланови морају бити у семантичкој вези, анализом корпуса показало се да су најзаступљеније четири врсте семантичке везе између чланова бинома: синонимија (*aches and pains* / *зло* и *наопако*), антонимија (*great and small* / *у добру* и *злу*), комплементарност (*song and dance* / *и шаком* и *капом*) и меронимија/партонимија (*nickels and dime* / *кап* у *мору*). У оба корпуса само незнатан број фиксних бинома осликава

семантички однос меронимије/партонимије, стога он у раду неће бити подробније анализиран.

3.4.1. Синонимија

Узевши у обзир дефиницију да приближни синоними деле сва семантички релевантна својства одговарајућег језичког ентитета, али да се разликују по одређеним периферним својствима (асоцијацији и додатној импликацији), док су потпуни синоними речи које имају исто дескриптивно и асоцијативно значење (Prčić 2008), закључујемо да је однос између чланова фиксног бинома заснован на приближној синонимији. Тако је један од чланова фиксног бинома стилски обележена реч попут *sick ~ tired* (неформални регистар), *kith ~ kin* (архаизам) или пак један од синонима прецизније одређује значење: *first ~ foremost* (у већој мери), *aid ~ abet* (помоћ у нелегалним радњама). Приближни синоними који улазе у састав фиксних бинома у оба језика стварају таутологишке конструкције, а ова појава најзаступљенија је код именичких и придевских фиксних бинома: *aches and pains, bits and pieces, bound and determined, fair and square, kith and kin, null and void, sick and tired, peace and quiet* / *беда и невоља, брука и срамота, цика и вика, чисто и бистро, из шупљег у празно, страх и трепет, зло и наопако*. Док су у енглеском приближни синоними најчешће повезани саставним везником *and*, у српском су неретко спојени сложеним везним елементом (*није шија него врат, с црњиша на гориша, од немила до недрага*).

У фиксним биномима таутологија има функцију стилске фигуре. Њена улога је да истакне, нагласи значење које бином преноси или да га прецизније одреди. Стога функција другог члана фиксног бинома није у потпуности декоративна, његова улога је двојака. Он служи: (1) да нагласи и истакне садржај поруке коју фиксни бином преноси уколико се синоними који улазе у њихов састав разликују по асоцијативном значењу: *fair and square* (лексема *square* има неформално обележје), *kith and kin* (лексема *kin* је архаизам), *sick and tired* (лексема *sick* има неформално обележје) / *брука и срамота* (лексема *брука* има неформално обележје), *страх и трепет* (лексема *трепет* припада песничком језику), *није шија него врат* (лексема *шија* припада медицинској терминологији) или (2) да прецизније одреди садржај поруке коју фиксни бином преноси уколико се синоними-чланови бинома разликују по додатној импликацији: *aid and abet* (лексема *abet* имплицира помоћ у нелегалним

радњама), *first and foremost* (лексема *foremost* има додатну импликацију – у већој мери) / *прах и пепео* (лексема *пепео* има додатну импликацију праха насталог горењем), сит и пресит (лексема *пресит* има додатну импликацију – у већој мери). Потпору овом ставу даје и анализа речничких дефиниција фиксних бинома, па тако *Фразеолошки речник српског језика* (2012) дефинише фиксни бином *беда и срамота* као „велика беда, велика срамота“, *зло и наопако* као „не може бити горе, најгоре могуће“. Речничка дефиниција бинома *aid and abet* јесте „to help someone do something illegal or wrong“/помоћи некоме у незаконитим радњама, а бинома *safe and sound* „completely safe and without injury“/потпуно безбедан и без повреде.

3.4.2. Антонимија

Чланови фиксног бинома деле неколико дијагностичких обележја, али се разликују бар по једном обележју супротности (Prčić 2008: 102). Примери у корпусу показују да у су енглеском језику антоними који улазе у састав фиксних бинома често разнокоренски (*above and beyond, dead or alive, give or take, open and shut*), док су у српском неретко и једнокоренски настали додавањем префикса *не-* (у *срећи и несрећи, све живо и неживо, звани и незвани*). За разлику од српског, у енглеском језику контраст између речи у биному може да се искаже и синтаксички: *to be or not to be, dos and don'ts, the haves and have-nots*.

Чланови фиксног бинома који припадају овом типу семантичке везе у оба језика најчешће су именице и придеви спојени саставним или раставним везником, у српском и сложеним везним елементом (*нит смрди нит мирише, и младо и старо, у срећи и несрећи*). У зависности од степена садржинске идиоматизације фиксног бинома, код антонима долази до супротстављања примарног, односно секундарног значења. Код садржински идиоматизованих фиксних бинома, очигледно је супротстављање секундарног значења једног члана бинома са секундарним значењем другом члану: *apples and oranges* (две различите врсте воћа се користе да означе неупоредиво различите ентитете), *Jekyll and Hide* (Џекил озаначава добре, а Хајд лоше стране човекове личности) / *лице и наличје* (лице озаначава добре а наличје лоше стране), *видом и невидом* (појам вида се користи да означи јавне, а невид тајне радње).

3.4.3. Комплементарност значења

Значајан део корпуса у оба језика сачињавају они фиксни биноми у којима се значење чланова међусобно допуњује, па заједно стварају целину. Густафсон (1975) сматра да није лако одредити ову врсту семантичке везе, али сматра да један од чланова поседује одређена својства која другом члану недостају, а притом говорник има осећај да са два члана семантички повезана (Damová 2007): *bread and circuses, elders and betters, fast and furious, song and dance / и глас и стас, преко гора и долина, и шаком и капом, за век и амин*.

Могуће је уочити неколико подврста комплементарних фиксних бинома. Класификација представљена у овом раду делимично је заснована на класификацији коју предлаже Дамова (2007):

(а) радње се одвијају логичним редоследом, друга радња је последица, односно резултат прве радње: *chop and change, crash and burn, kiss and tell, name and shame, rise and shine, wear and tear / дође и прође*. За разлику од српског језика, који броји само један фиксни бином који осликава ову врсту семантичке везе, ова подврста комплементарних фиксних бинома веома је заступљена у глаголским фиксним биномима у енглеском.

(б) чланови бинома припадају истом лексичком пољу (нпр. воће, алатке, део тела) и типични су његови представници: *apples and oranges, an arm and a leg, the birds and the bees, pins and needles / гаће и кошуље, и глув и слеп, го и бос, ни вино ни вода*.

(в) чланови фиксног бинома су саставни део одређеног јела, алатке, одевне комбинације, итд. и заступљени су само у енглеском језику: *bread and butter, carrot and stick, cloak and dagger, fish and chips*.

У оквиру семантичке класификације често долази до преклапања, па поједини фиксни биноми могу да осликавају више типова семантичке везе. У биному *body and soul* појединачне речи су антоними, док анализа значења показује да су чланови овог фиксног бинома у комплементарном односу. Фиксни бином *звани и незвани* састоји се од речи које су у односу антонимије, али сагледавањем значења бинома у целини „сви, сви без изузетка“ могу такође да припадају врсти комплементарних фиксних бинома.

4. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА. Контрастивна анализа фиксних бинома у енглеском и српском указује на висок степен сличности формалних и садржинских аспеката ове врсте фразема у два језика. Истраживање спроведено у овом раду пружа потпору полазном ставу по коме фиксне биноме као посебну врсту фразема карактерише паралелна структура на

фонолошком (понављање почетних сугласника на почетку речи или гласова на крају речи код чланова бинома), морфолошком (речи које улазе у састав бинома припадају истој врсти речи) и семантичком нивоу (речи које улазе у састав бинома су у одређеној врсти семантичке везе).

У погледу фонолошких и ритмичких аспеката фиксних бинома у два језика дошло се до закључка да је алитерација продуктивнији фонолошки фактор у биномима у енглеском него у српском, док је асонанца карактеристична за фиксне биноме у српском. Рима је заступљенија у фиксним биномима у српском, иако њен утицај није занемарљив ни у фиксним биномима у енглеском. Ритмичност као својство фиксних бинома у српском потврђује и чињеница да у флективим језицима често долази до поклапања флективних суфикса са римом. Функција алитерације и риме јесте допринос музикалности и препознатљивости ове врсте лексичких спојева.

У оба језика преовладавају именички фиксни биноми чији су чланови спојени саставним везником. Ово потврђује Малкиелово (1959) становиште да уколико исте речи улазе у састав бинома, оне су најчешће спојене предлогом. Највиши степен сличности између именичких фиксних бинома показују они биноми чији чланови означавају део тела, а спојени су предлогом (*face to face –лицем у лице, shoulder to shoulder –раме уз раме, eye to eye –очи у очи*). Такође, прилошки тип фиксних бинома показује висок степен сличности на плану форме, функције и значења у поређењу са осталим структурним типовима бинома. За разлику од енглеског, у коме су често номинализовани, глаголски фиксни биноми у српском знатно су мање заступљени. Паралелна морфолошка структура елемената који улазе у састав бинома израженија је у фиксним биномима у српском јер поред понављања истог везника унутар бинома, неретко долази и до понављања коренских морфема (*сит и пресит, у срећи и несрећи*), флективних суфикса (*зубима и ноктима, огњем и мачем*) као и деривационих суфикса (*с црњиша на гориша, босотиња и голотиња*).

Транспарентност значења фиксног бинома је варијабилна и зависи од степена садржинске идиоматизације. У погледу значења, фиксни биноми се деле у две категорије: семантички прозирне и семантички непрозирне. Код садржински идиоматизованих фиксних бинома у оба језика најзаступљенији је метафорички пренос значења: *milk and honey, song and dance, tooth and nail / аговати и благовати, мед и млеко, трбухом за крухом*. У мањем броју примера у корпусу уочљив је метонимијски пренос значења заснован на партитивној

или посесивној вези: *cloak and dagger, flesh and blood / гаће и кошуље, кука и мотика*.

Поређење семантичке везе између чланова фиксног бинома у енглеском и српском указује је да су они најчешће у односу синонимије, антонимије и комплементарности. Најинтересантније је сагледати однос синонимије с обзиром на то да приближни синоними који улазе у састав фиксних бинома у оба језика стварају таутолошке конструкције чији је циљ двојак: (1) да нагласе и истакну садржај поруке коју фиксни бином преноси уколико се синоними који улазе у њихов састав разликују по асоцијативном значењу (*kith and kin, sick and tired / страх и трпем, није шија него врат*) или (2) да прецизније одреде садржај поруке коју фиксни бином преноси уколико се синоними-чланови бинома разликују по додатној импликацији (*aid and abet, first and foremost / прах и ненео, сум и пресум*).

Оно што је остало неистражено у овом раду, а било би интересантно проучити, јесте анализа фактора који утичу на редослед чланова фиксног бинома, стога би било неопходно истражити етимолошку основу за настанак ове врсте фразеолошких јединица у оба језика. Детаљна анализа различитих аспеката форме и садржине фиксних бинома у другим језицима представљала би значајан допринос у стицању комплетнијег увида у тенденције које испољава ова врста лексичких спојева.

Литература

- BIRDSONG, D. Iconicity, markedness and processing constraints in frozen locutions. M. Landsberg (ed.). *Syntactic Iconicity and Linguistic Freezes: The Human Dimension*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1995: 31–47.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Р. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2007.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Р. О problemima identifikacije frazeologizama. <<http://www.suedslavistik-online.de/01/dragicevic.pdf>>
- DAMOVA, P. *The Language of Law – A Stylistic Analysis with a Focus on Binomial Expressions*. <http://is.muni.cz/th/79361/pedf_m/THESIS.pdf>
- GUSTAFFSON, M. *Binomial Expressions in Present-day English. A Syntactic and Semantic Study*. Turku: Annales Universitatis Turkuensis, 1975.
- ERNESTOVA, M. Role of Binomial Phrases in Current English and Implications for Readers and Students of EFL. Shiel (ed.). *Proceedings of the Fourteenth*

- European Conference on Reading*. Croatian Reading Association, Zagreb, 2005: 273–279.
- ŽIVANOVIĆ, V. The Lexical and Semantic Correspondence Between Serbian and English Phrasemes. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 56/1: 165–180.
- MALKIEL, Y. Studies in Irreversible Binomials. *Lingua* 8 (1959): 113–160.
- MILIVOJEVIĆ, N. *Konstruktivni idiomi u engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet (2016).
- KOPACZYK, J. Multi-word Units of Meaning in 16th-century Legal Scots. R.W. McConchie (ed.). *Selected Proceedings of the 2008 Symposium on New Approaches in English Historical Lexis*. Somerville: Cascadia Press, 2008, 88–95.
- LANDSBERG, M. Semantic Aspects of Syntactic Iconicity. Nils Arhammar (ed.). *Aspects of Language: Theoretical and Applied Semantics*. Amsterdam: Rodopi BV, 1987, 233–249.
- LEHMANN, C. Pleonasm and Hypercharacterization. Booij Geert, Jaap Marle (ed.). *Yearbook of Morphology*. Amsterdam: Kluwer Academic Publishers, 2005, 119–154.
- PRČIĆ, T. *Semantika i pragmatika reči*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2008.
- SAEED, S. Phonological Constraints on Binomials in Iraqi Arabic with Reference to English.
<http://www.essex.ac.uk/linguistics/publications/egsp11/volume_12/PDF/Saeed.pdf

ИЗВОРИ

ОТАШЕВИЋ, Ђ. *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј, 2012.

*

- COWIE, A.P. *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English Vol. 2: Phrase, Clause and Sentence Idioms*. Oxford: Oxford University Press, 1983.
- GERZIĆ, B. *Englesko-srpski rečnik fraza i idioma*. Beograd: Istar, 2002.
- GUILLAND, D. *The Penguin Dictionary of English Idioms*. London: Penguin Books, 1986.
- MATEŠIĆ, J. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 1982.

KOVAČEVIĆ, Ž. *Englesko-srpski frazeoloski rečnik*. Beograd: Filip Visnjić, 2002.

SINCLAIR, J. *Collins Cobuild Dictionary of Idioms*. London: Harper Collins Publishers, 1995.

Jovana Rupar

FIXED BINOMIALS IN ENGLISH AND SERBIAN: FORMAL AND SEMANTIC ASPECTS

Summary

This paper deals with the formal and semantic analysis of fixed binomials in English and Serbian. On the basis of previous research the paper is based on the assumption that fixed binomials in English reflect a parallel structure on various linguistic levels: phonological, morphological and semantic. Therefore, the aim of this study is to determine whether the same tendency is characteristic for fixed binomials in Serbian. The corpus on which the research has been conducted consists of 300 fixed binomials in English and 170 fixed binomials in Serbian compiled from various monolingual phraseological dictionaries in English and Serbian.

The formal analysis tries to determine the basic phonological and rhythmic characteristics of fixed binomials in two languages and the most prominent structural patterns whereas the semantic analysis explores the degree of semantic idiomatization of fixed binomials in English and Serbian and the semantic relation between the constituents of fixed binomials.

The results of the analysis show that there is a high degree of similarity between fixed binomials in English and Serbian regarding their phonological, morphological and semantic aspects. Alliteration and rhyme are prominent phonological factors which serve as mnemonic devices and bring musicality and rhythm. Rhyme is present in fixed binomials in both languages, while alliteration is more productive in fixed binomials in English. In both languages the largest number of fixed binomials has the structure NOUN+and+NOUN. The highest degree of similarity is apparent in those binomials which consist of the same word that denotes body parts. Furthermore, fixed binomials which have the structure ADVERB+conjunction+ADVERB show the highest degree of similarity in form, meaning and function when compared to other structural types. Parallel morphological structure is more prominent in fixed binomials in Serbian since there is a repetition of the same conjunction within the binomial, as well as the same inflectional and derivational suffixes. The semantic analysis shows that fixed binomials in both languages follow two tendencies: they are either semantically transparent or semantically opaque. In semantically opaque fixed binomials the transfer of meaning is usually metaphorical. The analysis of the semantic relation between the fixed binomial constituents leads to the conclusion that the most common semantic relation between the constituents in both English and Serbian are synonymy, antonymy and complementarity. Partial synonyms in fixed binomials in English and Serbian form tautological constructions whose function is twofold: (1) they emphasize the meaning of the

expression if the partial synonyms differ in association and (2) they specify the meaning if the partial synonyms differ in added implication.

Key words: fixed binominals, contrastive analysis, English, Serbian.